

סדר תיקון
ט"ו בשבט

*

* תשנ"ה *

הקדמה

בתיקון ט"ז בשבט זה אנו באים לקשור בין עולם הטבע לעולמנו הרוחני - היהודי. רגלנו נטועות בקרקע העולם: אנו חיים את שינויי מזג האוויר וחלופי עונות. השנה, אנו נושאים עינינו אל הנופים ומראות הטבע, לבנו אל שמירת איכות הסביבה, ואף ממנעמי פירות האילן אנו נהנים. בד בבד ראשינו מגיעים השמימה: אנו שואפים אל הרוחני, הערכי והמרום באמצעות מורשת עם ישראל. בתיקון ט"ז בשבט נחבר בין שמים וארץ, בין פירות האילן, הנוף והטבע בעונותיו לבין תכני מורשתנו היהודית לדורותיה.

על שלשה ועל ארבעה עומד תיקון ט"ז בשבט זה:

על שלוש מדרגות של פירות המתגלמות בעולם בו אנו חיים:

מדרגת עולם העשייה.

מדרגת עולם היצירה

ומדרגת עולם הבריאה.

ועמן שלשה דברים עליהם העולם קיים: (אבות א, י"ז):

הדין - האמת - השלום

ועל ארבע תקופות בשנה:

החורף הקר - ראשית נצני האביב - האביב במלוא הדרו - הקיץ, ימות החמה.

ועמן ארבעה דברים הצריכים חזק (ברכות ל"ב, ע"ב)

תורה - מעשים טובים - תפילה - דרך ארץ.

על שלשה ועל ארבעה עומד תיקון ט"ז בשבט זה:

על שלשה ועל ארבעה של עולם הטבע - אף על שלשה ועל ארבעה של עולם הרוח.

שבעה ושבעה יסודות שלובים זה בזה, ארוגים זה בזה. מסכת אחת של חג, מסכת אחת של חיים.

הרב יהורם מזור, הרב מרדכי רותם עורכים

ראש השנה לאילנות

השקדיה פורחת מלים: ישראל דושמן לחן: מנשה רבינא

השקדיה פורחת	הארץ משנצת.
ושמש פו זורחת	הניצה עת לסעתו
צפרים מראש כל נג	כל אחד יקח לו עץ.
מבשרות את בוא הקג:	באתים נצא חוצץ:
ט"ו בשבט הגיע	ט"ו בשבט הגיע
הג האילנות.	הג האילנות.

ולמה זכו אילנות לראש־השנה המיוחד לעצמם? ראו שניתן ראש־השנה לבני אדם, באו ואמרו: כתוב בתורה יכי האדם עין השדה. נמשל אדם לעין ועין לאדם. ואם כך, מה אדם יש לו ראש־השנה, אף עין בדין הוא שיהיה לו ראש־השנה. וכיוון שדיברו אילנות דברים של טעם נתקבלו דבריהם. אמרו להם: באיזה חודש נקבע ראש־השנה שלכם? השיבו אילנות: כיוון שאנו צריכים למים קבעוהו בשבט שמזלו דלי. ולא עוד אלא שבשבט זמן נטיעה ויקיימו בו ישראל מצוות יוכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכלי. נקבע לאחד בשבט. אמרו אילנות: חודש של שבט לא חג ולא שמחה בו אלא ראש־חודש שבט חודש וחודש, ואף שבט כך ולא יהיה נשכר? (הימן הירושלמי)

ארבעה ראשי שנים הם:

באחד בניסן - ראש השנה למלכים ולרנגלים
 באחד באלול - ראש השנה למעשר בהמה
 באחד בתשרי - ראש השנה לשנים ולשמיטין וליובלות, לנטיעה ולירקות.
 באחד בשבט - ראש השנה לאילן, כדברי בית שמאי. בית הלל אומרים: בחמישה עשר בו.
 (מסכת ראש השנה, משנה א')

שנים עשר ירחים/נעמי שמר

בְּתִשְׂרֵי יָתֵן הַדָּקֵל	בְּאֶדֶר עֲלֵה נִחֹחַ	תִּשְׂרֵי חֲשֵׁן כִּסְלוֹ סִבַּת
פְּרֵי שָׁחֹם נִחְמָד	מִן הַפְּרֻדִּים	חֲלָפֹן, חֲלָפֹן בִּיעָף
בְּחֻשָׁן יִרְדַּ יוֹרֵה	בְּנִיסָן הוֹנֵפוּ בָכֶחַ	גַּם שָׁבֵט אֶדֶר נִיסָן אִיר
וְעַל גֵּי רָקֵד	כָּל הַחֶרְמֵשִׁים	סִיָּן תִּמְחוּ וְאָב
בְּכִסְלוֹ נִרְקִיס הוֹפִיעַ	בְּאִיר הִכֵּל צִמַח	וּבָבֶא אֶלּוּל אֵלִיז
בְּסִבַּת בְּרָד	וּבְנִיסָן הִבְכִּיר	רֵיחַ סָתוּ עֲלֵה
וּבְשָׁבֵט חֲמָה הִפְצִיעָה	בְּתִמְחוּ וְאָב שִׁמְחוּ	וְהִתְחַלְנוּ אֶת שִׁרְנוּ
לְיוֹם אֶחָד	אֶחָד קִצִּיר	מִהִתְחַלָּה:

חוני המעגל פעם היה מהלך בדרך, ראה אדם אחד שהוא נוטע חרוב. אמר לו: זה לכמה שנים טוען פירות? אמר לו: לשבעים שנה. אמר לו: כלום ברי לך שתחיה שבעים שנה ותאכל ממנו? אמר לו: אני מצאתי את העולם בחרובים. כשם שנטעו אבותי לי - כך אטע אני לבני.

(עפ"י תענית כ"ג ע"א)

כי תבואו אל הארץ ונטעתם (ויקרא י"ט) - אמר להם הקדוש-ברוך-הוא לישראל: אף על פי שתמצאו אותה מלאה כל טוב, לא תאמרו - נשב ולא נטע, אלא הוּו זהירים בנטיעות... כשם שנכנסתם ומצאתם נטיעות שנטעו אחרים, אף אתם היו נוטעים לבניכם, שלא יאמר אדם: אני זקן, כמה שנים אני חי? מה אני עומד ומתייגע לאחרים, למחר אני מת - לפיכך לא יבטל אדם מן הנטיעות, אלא כשם שמצא עוד יוסיף ויטע, אפילו יהיה זקן.

(מדרש תנחומא, קדושים)

מתחילת ברייתו של עולם לא התעסק הקדוש-ברוך-הוא אלא במטע תחילה. וכך נאמר: "ויטע ה' אלוהים גן בעדן..." אף אתם כשאתם נכנסים לארץ-ישראל לא תתעסקו אלא במטע תחילה.

(ויקרא רבה, כ"ה)

רבן יוחנן בן זכאי היה אומר: אם היתה נטיעה בתוך ירך ויאמר לך: הרי משיח בא - בוא ונטע את הנטיעה ואחר כך צא והקבילהו.

(אבות דרבי נתן)

הַאֵילָנוֹת הַלְלוּ הַנוֹצְרִים
מִנְעֵדֵינוּ
לְדוֹר רְחוֹק אֲשֶׁר יָבֹא,
יִזְכּוּ לְפָרֵחַ אַחֲרֵי בְלוּהֵנוּ.
וּפְעָם - בְּיוֹם שֶׁל חֶמֶה - טְרַם-סָחוּ
וְקָדְנוּ אֶל בְּנוֹ יֵאמֶר בְּשִׁדְרָה:
רְאֵה -
זֶה הַנוֹף הַסּוֹכֵךְ עַל רְאֵשֵׁנוּ
וְגִזַּע אֵילָן שֶׁחֲמַר בְּנָאוֹן, -
לְסַבְנוּ נֹדֵה שֶׁטֶפַח לְאֲשֵׁרֵנוּ
פְּנֵה מְרִנְיָהּ זוֹ שֶׁל צֶל - בְּקִיּוֹ.

יהודה ארצי

אֵילָנוֹת שֶׁנִּטְעֵנוּ לְצֵל
הַעֲצִים שָׂאֵנוּ נוֹטְעִים
בְּמֵדֵינוּ
לְאֶרֶץ שְׂבִילֵנוּ בְּחֵלֶה.
יִשְׁנוּ מֵאֲתָנוּ לְרוֹם.
בְּדִים פְּרוּעוֹת הֵם נוֹשָׂאִים
אֶל עֵץ מוֹל פְּנֵי הַשָּׁמַיִם
וְנִדְמָה...
חֲחֻזָּתָם הִיא אֶלְמָת,
עֲבֹתָהּ, רְקוּעָה בְּסָקִים,
וְאוּלַי הֵם חוֹבְקִים בְּצִפְרָח
שִׁיר-הַחֲזִיקָה נֹדֵב-צֶל.

וכשהלב	כמה יפה	דע לך
מן השירה מתמלא	כמה יפה זנאה	שכל רועה ורועה
ומשתוקק	כששומעים השירה	יש לו נגון מיוחד
אל ארץ-ישראל	שלהם	משלו
אור גדול	טוב מאד	דע לך
אזי נמשך והולך	להתפלל ביניהם	שכל עשב ועשב
מקדושתה של הארץ	ובשמחה לעבד	יש לו שירה מיוחדת
עליו	אח השם	משלו
ומשירת-העשבים	ומשירת-העשבים	ומשירת-העשבים
נעשה נגון	מתמלא הלב	נעשה נגון
של הלב	ומשתוקק	של רועה

לא שרתי לך ארצי/רחל

אכן דלה מאד –	לא שרתי לך, ארצי.
ידעתי זאת, האם,	ולא פארתי שמך
אכן דלה מאד	בעלילות גבורה,
מנחת בתוך:	בשלל קרבות:
רק קול תרועת הגיל	רק עץ – ידי נטעו
ביום יגה האור,	חופי ירדן שוקטים.
רק בכי במסתרים	רק שכיל – כבשו רגלי
על עניך.	על פני שדות.

על אכילת פירות

האריי (רי יצחק לוריא) וחבריו מקובלי צפת, מי שנערגו ונכספו לחדש פני היהדות הדוויה והמדוכדכת עמדו ותקנו "יום אכילת פירות" סמל להשתתפותם בשמחת האילנות. תיקון חדש זה להרבות באכילת פירות ביום ט"ו בשבט היכה מהר שרשים בקרב עדות ישראל.

ספר "חמדת ימים", מתאר את תיקון ט"ו בשבט אצל המקובלים: אור לט"ו בשבט מתכנסים בבית המדרש . . . הנרות דולקים, השולחנות מכוסים במפות לבנות ומעוטרים בפרחים וצמחים, מבוססים במי ורדים וכדי יין משני מינים - לבן ואדום . . . והיו נשאים תפילה למען האילן ופירותיו.

אף אנו נשא תפילתנו כתפילת המקובלים:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלוהי אבותינו שבכח סגולת אכילת הפירות שנאכל ונברך עליהם עתה, ואשר נהנה מהכח הגשמי והרוחני שבהם, יבורכו העצים ופירותיהם ברוב שפע וברכה . . . וישבו ויצמיחו את פריים מראשית השנה עד אחריתה לטובה ולברכה, לחיים טובים ולשלום.

שלג על עירי (עירי אל תאמץ - יצא)

נעמי שמר

שֶׁלֶג עַל עִירִי כֹּל הַלַּיְלָה נָח
אֶל אַרְצוֹת הַחֶם אֲהוּבֵי הַלֶּךְ
שֶׁלֶג עַל עִירִי וְהַלַּיְלָה קָר -
מֵאַרְצוֹת הַחֶם לִי יָבִיא תִמְר

דָּבַשׁ הַתְּאֵנָה, מִתֶּק הַחֶרּוּב
וְאוֹרֶחַת גַּמְלִים עֲמוּסִים כֹּל טוֹב -
הִנֵּה שׁוֹב יָשׁוּב שֶׁמֶשׁ לְבָבִי
וּמִשֶּׁם תִּפּוֹחַ זֶהָב יָבִיא

שֶׁלֶג עַל עִירִי נָח כְּמוֹ טָלִית
מֵאַרְצוֹת הַחֶם מֵהַ הַבֵּאת לִי?
שֶׁלֶג עַל עִירִי, שֶׁלֶג עַל פְּנֵי
וּבַחֹךְ הַפְּרִי כֹּל גַּעְגּוּעֵי

רבי חיים ויטל, מחשובי המקובלים בצפת, מלמד אותנו כי אכילת פירות בטרו בשבת הינה כנגד שלוש מדרגות המתגלמות בעולם בו אנו חיים: מדרגת עולם העשייה, מדרגת עולם היצירה ומדרגת עולם הבריאה. כל מדרגה גבוהה וטהורה יותר מזו הקודמת לה ולכל מדרגה הפירות המאפיינים שלה.

כוס ראשונה מתוך ארבע כוסות - כוס יין לבן.

תקופה ראשונה בארבע תקופות - החורף הקר

החורף עדיין במלוא כוחו ועוזו, תשש כוחה של חמה, תנומה ושלכת בעצים.

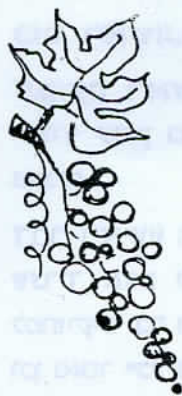
דבר ראשון בארבעה דברים הצריכים חיזוק - תורה שצריך אדם להתחזק בכל כוחו ללמוד תורה כי "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום". וכן נאמר "כל הלומד תורה ואינו מלמדה דומה להדס שבמדבר" (ראש השנה כ"ג, ע"א).

הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות כוס ראשונה של ט"ו בשבט: ברכך אתה ה', אלוהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן

המצרכת סתרה ברות את קורות האילן;
מעט ורעים יהי זמי-שגי-הייו,
ולדים סצעו מן שמות
ושנים ששמות
והפךר הפכר,
פל חרף חשב גופו להשבר
ורק הטבעות וכח-הגרון שפשלי חלב
תפקו אחו ששאר לחיות.
יפים ממנו פאה והלכו.
ואם הוא חי סימן שיש לו זכות.
פעם שמע איה וכן אומר:
קראי לטעת משה-אחר.
היום לא מקבל קבר לגל...

עמדה לו זכות אשה אתה: תורה לאל
אמרה, תראה איה הוא זקן
ואם האלדים יהם ולא עקר
אז גם לה מתר.
והוא היה זקוק מאד לרובים,
מפנים לבו הריק היא לא פכה
אבל קרוח השורק, הקסור, התשכה -
המל היה גרדו, מלכר אותה אשה,
גם גלפת תצז הקשה,
וכל השקשים ומסרבים להנתק
והעפר המתק
והעלים האחרונים והצמרת
שנשארה במאסף
על קו הקשר האחרון לשמור
בין העפר, תצזע האור.

עץ זה - אֶלֶף, עץ זה - בֵּית הוּא
אף הַגִּימֵל עץ.
אוֹתוֹת עֵצִים בְּסֵפֶר יְרוּק
רָחֵב עַד אֵין-קֶץ.

זאת התורה ילדי חֲמַד...

זאת הארץ הָרוּו אֲבוֹת
זָעָה, חֶלֶב, דָּם -
יָבוֹא אָבִיב, תִּפְרַח פּוֹלָה,
יִפְרַח גַּם הָעָם.

זאת התורה ילדי חֲמַד...

מרחב שדה וירק עצים
מילים: ש. בן-ציון
לחן: עמסי - אידי

מֶרְחֵב שָׂדֵה וְיִרְק עֵצִים
יְלָדִים נוֹשָׂאִים אֶת,
שֵׁם הֶרְבֵּי לַתְּלַמִּידִים
מוֹרָה אֶלֶף בֵּית.

זאת התורה ילדי חֲמַד
לְמַדוֹ שְׁמְרוּ נָא,
בְּטַעַו, זָרְעוּ זֹאת הָאָרֶץ
תּוֹר הָאָבִיב בָּא.

בעולם הטבע המדרגה הראשונה -

מדרגת עולם העשייה

בה פירות הדורשים הגנה חיצונית מרובה, ולהם מעטפת או קליפה. כסמל למדרגת עולם העשייה נאכל פירות שעטיפתם נזקקת ורק תוכם נאכל: תפוזים אגוזים ושקדים.

בעולם הרוח - יסוד ראשון: הדין

עולם של צדק יכול להבנות רק על דין צדק ועל כן נאמר "כל דין שזן דין לאמתו, שותף לקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית" (שבת י" ע"א). ואנו מצווים "צדק צדק תרדוף" (דברים ט"ז כ"ו). ברך אתה ה', אלהינו מלך העולם, בורא פרי העץ.

ט ובשבתלמידים דומה לגל של אגוזים, שכך נאמר: רבי טרפון - גל של אגוזין, ופרשו חז"ל: מה גל של אגוזים, אדם נוטל אחד מהם והם נקבצים ונופלים. כך רבי טרפון - בא תלמיד ושאלו דבר, היה מביא לו ראייה ממקרא ומדרש, משנה והלכה ואגדה. הכל יחד כגל של אגוזים המתגלגלים זה בעטיו של זה. (גיטין ס"ז ע"א, אבות דרבי נתן פרק י"ח)

לכה דודי נצא השדה
נלינה בכפרים נשכימה לכרמים
נראה אם פרוחה הגפן
הנצו הרימונים

אל גינת האגוז ירדתי,
לראות באיבי הנחל,
לראות הפרחה הגפן,
הנצו הרימונים.

"כי שוקד אני על דברי לעשותי" (ירמיהו א' ב).

אמר להם יעקב לבניו: קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש (ליוסף) מנחה:
שקדים אלו, ששלח יעקב אבינו ביד בניו למצרים, מזמרת הארץ הם שהכל
מזמרים ומספרים בשבחם. (עפ"י המדרש).

דרך ארץ השקד

מילים: דוד ברק

לחן: אברהם זיגמן

עמק עמק בתוך החורף

נולד תינוק, כולו רועד

וכשלאור פזו,

ממש ברגע זה,

בחלונו עלו פרחי שקד.

בחצרו שקד פורח,

לנד השוקת השבורה,

והתינוק הרך

את חיובו שלח

אל עץ המחולות והשירה.

דרך ארץ השקד,

דרך אור ודמע,

באתי ילד קט, רועד,

באתי גבר חי.

ובצעד אני עומד,

על גדי נושמת

דרך ארץ השקד,

ארץ אלוהי.

עמק עמק בתוך החורף

צחוקם של ילדים אוֹבד

והתינוק הרך

לילד קט הפך

ועל ראשו עטרת השקד

ובעולם שוטף בזהר

תחלופנה שבע השנים

הנער הוא אדם,

נשמת פשר רדם,

הנער הנשקף בעננים.

דרך ארץ השקד...

עמק עמק בתוך החורף,

מערפל כבד כבד,

מדרה הדמעות

עלי לכאן לראות

את ארגמן ורד השקד

בחצרה שקד פורח

לנד השוקת השבורה,

לנד שבתי לבך,

עומד ומחיה

אילן המחולות והשירה.

הודיה

מלים ולחן: מ. זעירא

והוא שמור בלב, זה שיר הרגבים,
וברחבי נכר מולדת יעטפנו
ורכבות אחי בנינו הטובים
נקשיבו לו דומם וירגעו ממנו.

ועת נשוב, ארצי, שבעינינו גועים,
צמאים לחמתך, לשפע טובותיך,
יחזר לך אז השיר מלב בנים גאים,
וטוב יהיה לצעוד ברחבי שדותיך!

לרית אותי, ארצי, בלבן שקדיה,
בזהר חמתך ומרחבי שדותיך,
ושיר נתת בפני, הוא שיר ההודיה,
להשמיעו הרחק, הרחק מגבולותיך.

**כוס שניה מתוך ארבע כוסות - כוס שרובה יין לבן
ומעוטה אדום.**

**תקופה שניה כארבע תקופות - מלכות האביב
נוגעת במלכות החורף.**

האביב מתקרב אלא שעדיין החורף שולט בכיפה.
נצני אביב ראשונים עולים בחורף הקר.

**דבר שני כארבעה דברים הצריכים חיזוק -
מעשים טובים.**

רבי אלעזר בן עזריה היה אומר: כל שחכמתו מרובה ממעשיו למה הוא
דומה? לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין והרוח באה ועוקרתו
והופכתו על פניו. אבל כל שמעשיו מרובין מחכמתו למה הוא דומה?
לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרובין שאפילו כל הרוחות שבעולם באות
ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו שנאמר "ויהיה כעץ שתול על פלגי
מים". (אבות ג' יז).

הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות כוס שניה של ט"ו בשבט
ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן.

בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בִּיהוָה וְהִיא
 יְהוָה מִבְטָחוֹ: וְהִיא כַּעֲץ וְשִׁתּוֹל עַל-מַיִם וְעַל-יּוֹבֵל יִשְׁלַח
 שָׁרְשָׁיו וְלֹא יֵדָא כִּי-יָבֵא חֹם וְהִיא עֲלֵהוּ רֵעַנָּן וּבִשְׁנַת בִּצּוֹרֹת
 לֹא יֵדָאג וְלֹא יִמַּיֵשׁ מִעֲשׂוֹת פְּרִי:

ירמיהו י"ז, זח

אנשים טובים/נעמי שמר

תִּפְקְחוּ אֶת הַעֵינַיִם, תִּסְתַּכְלוּ סָבִיב
 פֹּה וְשָׁם נִגְמַר הַחֶרֶף וְנִכְנַס אָבִיב
 בַּשָּׂדֶה לֵיד הַדֶּרֶךְ יֵשׁ כֶּבֶד דְּגִנְיּוֹת
 אֶל תִּגִּידוּ לִי שְׂכָל זֶה לֹא יִכּוֹל לִהְיוֹת

אנשים טובים באמצע הדרך

אנשים טובים מאד

אנשים טובים יודעים את הדרך

ואתם אפשר לצעוד

אִישׁ אֶחָד קָנָה לִי סֶפֶר בֶּן מֵאָה שָׁנָה
 אִישׁ אַחֵר בָּנָה כְּנֹר שֵׁשׁ בּוֹ מִנְגִּינָה
 וְאִשָּׁה טוֹבָה אַחֲרַת לִי נִתְּנָה אֶת שְׁמָהּ
 וּמֵאֵז אֲנִי בַדֶּרֶךְ שָׂרָה בַּמְּקוֹמָה
 אֲנָשִׁים טוֹבִים...

אִישׁ אֶחָד יָבֵנָה לִי גֶשֶׁר בְּדֵי לַחְצוֹת נֶהָר
 אִישׁ אַחֵר יִצְמִיחַ יַעַר בַּמּוֹרְדוֹת-הַהָר
 וְאִשָּׁה טוֹבָה אַחֲרַת, אִם יִהְיֶה קֶשֶׁה
 רַק תִּצְבִּיעַ אֶל הָאֶפֶק וְתִבְטִיחַ שׁ -
 אֲנָשִׁים טוֹבִים...

וּמִמֶּשׁ כְּמוֹ צִמְחֵי-הַכֶּבֶר הַבּוֹדְדִים
 הֵם עוֹצְרִים תְּמִיד אֶת הַחֹלּוֹת הַנּוֹדְדִים
 הַרְקִיעַ מִתְּבַהַר, וּזְכָר אֶפְשֶׁר לְרֹאוֹת
 אֲנָשִׁים עַל אֶת-הַדֶּרֶךְ מַחְכִּים לְאוֹת
 אֲנָשִׁים טוֹבִים...

בעולם הטבע - המדרגה השניה - מדרגת עולם היצירה
 בה פירות הזקוקים למעט הגנה חיצונית אך נדרשת מהם יכולת יצירה
 ממשית, שכן עולם היצירה חייב ליצור חיים חדשים. כסמל לעולם
 היצירה נאכל פירות להם גרעיני זרע, יוצרי חיים: תמרים, זיתים
 ותפוחים.

בעולם הרוח - יסוד שני: האמת.
 עולם של אמת יתקיים אם תהיה משאת נפש בלתי מושגת
 אלא יסוד אנושי - ארצי של חיי יום יום ככתוב "אמת מארץ תצמח".
 על כן בידיעת האמת אין אדם יוצא ידי חובתו, אלא עליו לדעת גם את
 הדרכים המובילות לידיעת האמת.
 ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, בורא פרי העץ.

צדיק כתמר יפרח
 כארוז בלבנון ישגה.

מדוע נבוב הזית

ביום מותו של שלמה מלך ישראל התאבלו גם
 עצי הגן השונים: הגפן, הרמון ואחרים, והשליכו מרב
 צער את עליהם הירקים מעל ענפיהם. ורק הזית
 נשאר עומד בכל הדרו: לא השיר את עליו ודא
 נראה בו כל סימן של צער.
 באו אליו העצים ואמרו: וכי לא נאה לך להתאבל
 על מותו של מלך ישראל?
 אמר להם הזית: אתם השרתם את עליכם
 אולם צערי שמור הוא בלבי הביתו וראו - כל גומי
 חלול ונבוב מרב צער ויגון.

כתוב (בראשית חי, 10-11) זיחל (נח) עוד שכעת ימים
אחרים, ויוסף שלח את היונה מן התיבה, ותבוא היונה לעת ערב והנה עלה זית
טרף בפה. ולמה מכל האילנות שבקולם הביאה זית דווקא ללמדך, שאם היה
העולם בזיתים, הרי אנשים ובעלי חיים יכולים לחיות בו. ואם אין זיתים בעולם,
אין קיום לאנשים ולבהמות. ומהיכן הביאה את עלה הזיתו שהרי נגזר כליון
ואובדן על כל אשר בעולם. ואמרו חכמים שאפילו אצטרובלין של ריחיים,
(אבני ריחיים שהן ענקיות) נמחו כשטח המכול וסחף מימיו, ואין צריך לומר
נעקרו אילנות ומחו כולם עד אחרון שבהם. אלא הר הזיתים הוא הר המשחה
שבירושלים השוכן במרכז העולם ובראש עולם, עדיו לא הגיעו מים, וכך נשאר
בראשו הזיתים. ומהר הזיתים, שנרכות הימים עתיד לעמוד בראשו משיח,
ממנו הביאה היונה את הזית.

(אמנון דיין, עפ"י המדרש)

- למה נמשלו ישראל לתפוח? "כתפוח בעצי היער"

לומר לך, מה תפוח זה פרו קודם לעליו, אף ישראל הקדימו

"נעשה" לינשמע" (בבלי מסכת שבת פ"ח, ע"א).

גַּם אֵילָן

מֵימֵינוּ מֵימֵינוּ

בְּיַמֵּינוּ בְּיַמֵּינוּ אֵילָן הָרֵמֶס וְנֶשֶׁק אֵילָן.
לֹא בָּנוּ, וְלִבְנוֹת קִרְבָּה תְּסוּפֶה וְחֹקֵה לְשַׁעַב.
אוֹיֵב אֵילָן הָאָרֶז וְנֶשֶׁקֶה אֵילָן אֵי,
אוֹתָהּ תִּקְרָא אֹתָהּ תְּסוּפֶה - חִינֵי.
הוּא עֲמֵת הַיּוֹסֵף וְסוּפֶה וְאֵילָן קוֹלֵי
וְקִרְבָּה רְצוֹי אֶלְמוּת - רְצוֹי.

כי האדם עץ השדה

מלים: נתן זך

לחן: שלום חנוך

כי האדם עץ השדה
כמו העץ הוא צמא למים
כמו האדם הוא נשאר צמא
ואני לא יודע
איפה הייתי ואיפה אהיה
כמו עץ השדה.

כי האדם עץ השדה
כמו האדם גם העץ צומח
כמו העץ האדם נגדע
ואני לא יודע
איפה הייתי ואיפה אהיה
כמו עץ השדה.

אהבתי וגם שנאתי
טעמתי מזה ומזה
קברו אותי בחלקה של עפר
ומר לי, מר לי בפה,
כמו עץ השדה
כמו עץ השדה.

כי האדם עץ השדה
כמו העץ הוא שואף למעלה
כמו האדם הוא נשרף באש
ואני לא יודע
איפה הייתי ואיפה אהיה
כמו עץ השדה.

כוס שלישית מתוך ארבע כוסות - כוס שחציה יין לבן וחציה אדום.

תקופה שלישית בארבע תקופות - זה האביב.

הצמחים נהנים הן מן האדום - הוא חום השמש השופע והן מן הלבן - הם גשמי החורף שנאגרו בקרקע. ימי החום מתגברים על ימי הקרה ושטיחי צבע נפרשים בשדות, פרחי דם המכבי והצבעוני, הנוריות והפרג.

דבר שלישי בארבעה דברים הצריכים חיזוק: תפילה.

את הפסוק "פנה אל תפילת הערער" (תהילים קי"ב י"ח) ר' יצחק פרש: בדורות הללו, שאין להם לא מלך ולא נביא ולא כהן ולא אורים ותומים ואין להם אלא תפילה זו בלבד". (ויקרא רבה ל) על כן שנו רבותינו: המתפלל צריך שיכוון את לבו לשמים" (ברכות ל"א, ע"א).

הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות כוס שלישית של ט"ו בשבט:
ברך אתה ה', אלהינו מלך העולם בורא פרי הגפן.

תן לי להיות אלמת כאילן,
 אשר נודע ושוב צמחו בדיו,
 ובאמירו הצפרים כלן
 ואמרות שבחי-שמים בלעדיו.

והוא היחיד והאחד
 זוכר את להב הגרון החד,
 והוא היחיד והאלם
 נושא את כל האשר השלם.

לאה גולדברג

הוי ארצי מולדתי
 מלים: שאול טשרניחובסקי
 לחן: נעמי שמר

הוי ארצי, מולדתי	ארץ נחלת מדבר סין
הר טרשים קרח	קסם פוכבי לכת
עדר עלפה - שה וגדי	הבל זעם החמסין
זהבהדר שמח	מלונה בשלכת
מנזרים, גל, מצבה	פרם גפן נים לאנים
כפות טיט על בית	תל חרבה נחרשת
מושבה לאנושבה	תכללילות ויללתנים
זית אצל זית	משאבה נוקשת

ארץ, ארץ מורשה	הוי ארץ חמדתלב
דקל רבכפים	השמיר, השית
גדר קו צבר רשע	ביר סוד יתום בגב
נחל כמההמים	בשמים עיט
ריח פרדסיאביב	ריח פרדסיאביב
שיר צלצל גמלת	שיר צלצל גמלת
חל חולות לים סביב	ביום של אור טובע כל
צל שקמה נופלת	ועל פני כל התכלת

(- את, פרדסי אביב
 שיר צלצל גמלת
 ביום של אור טובע כל
 ועל פני כל התכלת)

שיר על עץ

מילים: שמואל פישר

לחן: עממי - אידי

י"השמר בני היקר ממוקש ותיל,
אלהים ישמור אותך מצינת הליל,
עטוף סודר וצעוף, גוזלי ברוח,
ברכתי שלוחה לך בצל העץ תנוח"
ים - טרי - טרי - טרי . . .

שיר על עץ, עץ בחד, עץ שקמה ברוח,
כל צפור, כל אדם בצילו יטח.
כל אדם בערבה את העץ ידע,
אין שני לו במדבר הוא ידד ורע.
כי העץ כאם טובה עת יפרוש כנפים,
הוא מגן מכל פגעי ארץ ושמים.

ובפרחץ ליל קרבות, ליל דמים וסער,
מול האופל, מול הליל, יעמוד הנער
את העץ היקר יד אויב עוקרת
והבן שוב קורא מאמו אגרת:

ים - טרי - טרי - טרי . . .

י"אל יאוש גוזלי, צו זה מגבחה,
גם עצים וגם תקוה עוד תוסיף לנטוע.
על אפה וחמתה של יד זו הפושעת,
עוד יצמח בערבה עץ חיים ודעת".
ים - טרי - טרי - טרי . . .

ויצא יצא הבן אל מרחבי הנגב
בזעת אפיו השקה רגב אחר רגב
בקריה הרחוקה אם זקנה אוהבת
אל בנה בערבה מכתבה כותבת

בעולם הטבע - המדרגה השלישית -

מדרגת עולם הבריאה

היא המדרגה העליונה בה פירות המסמלים עולם שאינו נפסד ואינו מתכלה, שאין בו דבר נורק, מתבזבז או פוגע בטבע. פירות אלה נאכלים כמות שהם: תאנים, ענבים וחרובים.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מִה־אֲתָה רֹאֵה יִרְמְיָהוּ וְאָמַר תֹּאמְנִים

וַיְהִי דְבַר-

יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כְּתֹאמְנִים
הַטְּבוֹת הָאֱלֹהִים כִּן אֶפִּיר אֶת־גְּלוֹת יְהוּדָה אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּי מִן־
הַמְּקוֹם הַזֶּה אֶרֶץ כַּשְׂדִּים לטוֹבָה: וּשְׁמַתִּי עֵינַי עֲלֵיהֶם לטוֹבָה
וְהִשְׁבַּתִּים עַל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְנֵיתִים וְלֹא אֶהְרֵם וּגְטַעְתִּים
וְלֹא אֲתוֹשׁ: וּנְתַתִּי לָהֶם לֵב לִדְעַת אֲתִי כִּי אֲנִי יְהוָה וְהָיִוּ
לִי לְעַם וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים כִּי־יֹשְׁבוּ אֵלַי בְּכָל־
לֵבָם:

ירמיהו כ"ד, גז

שיר לזכר

מלים: יעקב שבתאי
לחן: סשה ארנוב

חם	טל
קבד	צונן
נושב באור	על הנפנים
וחם	וטל
ואין צפור	על הנפנים
קבד החם על הנפנים	צונן הטל באשכולות
וח היין בענבי־כנמים	קם הבקר ורגליו קלות
יין, יין סכלילי	בקר, בקר להאיר
שלי	זאיר
בכרם	בכרם
רד	אור
היום	עולה
על פני שדות	על הקרים
רד	ואור
בנאיות	על הבוצרים
היום ירד אל הצללים	עולה האור מערפלים
לילה לילה שועלים קטנים	שיר לגנן ורקת־עלים
עד הבקר כוכבים	גפן, גפן להלל
כבים	הלל
בכרם...	בכרם

בעולם הרוח - יסוד שלישי - השלום

עולם של שלום איננו רק עולם בו שורר שלום בין בני אדם, אלא גם עולם שבו בני אדם חיים בשלום עם העולם עצמו: עם הטבע, נופיו ואוצרותיו. ועל כך מסופר: "בשעה שברא הקב"ה את האדם הראשון נטלו והחזירו לפני כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחים המה, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ולא תחריב את עולמי, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך". (קהלת רבה ט')

ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, בורא פרי העץ.

אמר ר' חיא בר אבא ר' יוחנן: מהו שטאמר:

"נצר תאנה יאכל פריה" למה נמשלו דברי תורה סתאנה?

מה תאנה זו כלזמן שאדם מממשש בה - מוצא בה תאנים, אף

דברי תורה כלזמן שאדם הוגה בהם מוצא בהם טעם.

(בבלי, מסכת ערובין נ"ד, ע"א).

מה נמשלה תורה לתאנה? שרוב האילנות - הזית, הגפן והתמרה - נלקטין כאחת, והתאנה נלקטת מעט-מעט, כך התורה: היום לומד מעט ולמחר הרבה. לפי שאינה מתלמדת לא בשנה ולא בשנתיים. (במדבר רבא כ"א)

מה נמשלו ישראל לגפן? אלא מה הגפן שבעליה מבקשים שתשבית, מה הם עושים? עוקרים אותה ממקומה ושותלים אותה במקום אחר והיא משבחת. כך ישראל, כיוון שבקש הקדוש-ברוך-הוא להודיע ישראל בעולם, מה עשה? עקרם ממצרים והביאם למדבר והתחילו מצליחים שם. קבלו את התורה ויצא להם שם בעולם. (שמות רבה, מ"ד)

והיה, בן אדם, באשר תשוב אל הטבע, לא תשוב על צקביך
ולא תשוב ריקם, כי אם באשר ישוב אל מקומו הראשון האיש
אשר קרב את כל כדור הארץ, מנסה, מצרף, מקמד ופשיר, פשיר
במראה צינים ובהלך נפש, פשיר ברוח וגם בנקסים מפשיים רבים.
כל אשר יש לו מקום בטבע לשוב עמו.

ופקחה ביום ההוא את ציניך, בן אדם, והצפת: פשר לתוך
ציני הטבע וראית קהן את תמונתה, ונדפת, כי אל עצמה שבת,
כי בהתעלמך מן הטבע התעלמת מצמקה, ושבת וראית, והנה
מצליח, מצל נדיה ורגליה, כצל כל גוף ונפשה נפרדים ונאשרים
שקריב-שקרים כבדים, קשים, מציקים, ואמה מתנשר, מנדקת, גדל.
ונדפת, כי אלה הם שכרי קלפתה, אשר התפוצת בתוכה בתמהון
לקדק, כצב בתוך שריונו, ואשר לאתרונה גדלת מתוכה, והפרת
ביום ההוא, כי הכל היה לא לפי כדתה, וכי את הכל צליח למדש:
את מאכלה ואת טפתה, את תלפתה ואת מעונה, את אפן שבדלתה
ואת דרך למודה — את הכל.

א.ד. גורדון האדם והטבע

כוס רביעית מתוך ארבע כוסות - כוס יין אדום

תקופה רביעית מארבע תקופות - זה הקיץ.

הקיץ ימות החמה - הפירות בגמר הבשלתם, זמן אסיף.

דבר רביעי מארבעה דברים הצריכים חיזוק - דרך ארץ.

דרך ארץ היא מידות טובות שבין אדם לחברו כמדדו של רבי אלעזר

ברי שמעון: "לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארוז" (תענית ב'

ע"ב). אך "דרך ארץ" היא גם משל ליחס בין האדם לארצו כמאמרו של

רבא "בור ששתית ממנו אל תזרוק בו אבן" (בבא קמא צ"ב, ע"ב).

הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות כוס רביעית של ט"ז בשבט.

ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, בורא פרי הגפן.

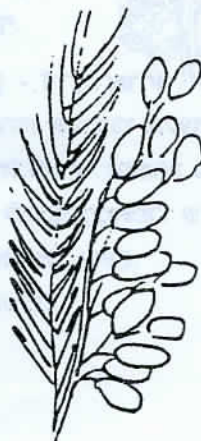
הרבה מלאכות הטיל עלינו המקום:
 להרוש ולזרוע ולקצור ולעמר ולדוש ולזרות, לנטוע ולעדור, ולבצור ולדרוך,
 לעזוק ולמסוק, להאכיל בהמה ועוף ולגזז את הצאן ולשפור את עמלנו ויגיענו מן
 המחבלים ומן הנגבים.
 אלא ישיבת ארץ־ישראל גדולה, שהיא שקולה כנגד כל המצוות שבתורה,
 כמו שנאמר: (עמוס ט')
 ינטעו כרמים ושתו יינם ועשו גנות ואכלו את פריהם, ונטעתים על אדמתם ולא
 ייתישו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם אמר ה' אלהיך.
 (ש"י עגנון)

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, על הגפן ועל פרי הגפן
 העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה
 טובה ורחבה, שרצית הנחלת לאבותינו לאכל מפריה
 ולשבע מטובה. כי אתה ה' טוב ומטיב לכל
 ברוך אתה ה', על הארץ על פרי גפנה ועל פירותיה.

מהו "זה יהיה זרעך"?

אמר רבי לוי בשם רבי יוחנן: למה הדבר דומה!
 למי שיצא לדרך יום הראשון ויום השלישי, עד
 עשרה ימים, ולא מצא לא עיר ולא אילן, ולא
 מים ולא בריה. ואחר שהלך עשרה ימים, צפה
 אילן אחד מרחוק. אמר: שמא יש תחתיו מים?
 כיון שהגיע אצלו, מצאו עומד על מעין. כיוון
 שאותו ראה, ופירותיו מתוקין וענפיו טיין, ישב
 לו ונתקרב בצילו, ואכל מן פירותיו, ושתה מן
 המעין, וערב לו, ושבה נפשו אליו. כיוון שעמד
 לילך, אמר לאילן: מה לי לברכך, ומה יש לי
 לומר לך!

שיהא עצך טאה — טאה הוא.
 שיהא צלך טאה — טאה הוא.
 שיהיו ענפך טאים — טאים הם.
 שיהיו פרותיך מתוקין — מתוקין הם.
 שיהא מעין יוצא מתחת שורשיך — כבר
 מעין מתחת שורשיך.
 שתהא עומד במקום חביב — במקום חביב
 אתה עומד.
 מה לי לברכך?
 — אלא שכל הנטיעות העומדות ממך, יהיו
 כמודך.

עץ הרימון מילים: יעקב אורלנד מגנינה מקובלת

עץ הרימון נתן ריחו, את כלולה מכל כלות,
בין ים המלח ליריחו, את דגולה כנדגלות,
שב, חומתי, גדודך מנדוד, שתים עיניך כשתים יונים,
שב, תמתי, דודך מדוד. וקול-קולך פעמונים.

אוצרות אופיר וצרי גלעד, רכב מצרים שללתי לך, בת.
אלף הזמר אתלה לך מגן, מן היאור עד הירדן.

לך התרועות, לך הזרים,
לך כל שלטי הגיבורים.
מה לי חיל אלף ומה רבבה?
לבבי מת מאהבה.

שב אל הקשת, שב החץ,
שב הרימון אל ראש העץ.
לך ואלך החיל יוחל,
בואי כלה, כי רד הליל.

באביב את תשובי חזרה מלים: אבי קורן לחן: שארל אזנבור

על ראשינו שוב נושרות טיפות של גשם
רוח סתיו עלי-זהב בכל פזרה
שוב נמתין לשמש נחכה ונצפה ש...
באביב היא תשוב בחזרה.

ערוכים החצבים על אם-הדרך,
בשדה גם סתונית התעוררה.
כל הנרקיסים אספו עלים, קפלו כותרת,
אך באביב הם ישובו חזרה.

על ראשינו שוב נושרות טפות של גשם,
רוח סתיו עלי-זהב בכל פזרה,
אנו עוד נמתין לך, נצפה ונחכה ש...
באביב את תשובי חזרה.

זר של נרקיסים מלים: יהורם טהרלב לחן: אפי נצר

עצי הצפצפות שרים לך שיר על דרך,
עצי הצפצפות היו גבוהים גבוהים.
וכל אהבותינו לך היו לטרף
ולשובלך אשר הצית את הדשאים.

באפרים אין קץ אדום עולה הסתיו,
נושרים עלי העץ כדינרי זהב,
ורק האהבות שבות לכאן בסתיו.

הרכבות נסעו והמסילה ריקה היא,
ואת כאילה אובדת במשעול.
זר של נרקיסים הם שש-עשרה שנותיך
אשר גמעו מסל הערב הכחול.

באפרים אין קץ...
החסידות צונחות אל תוך ברכות המים,
החסידות פרשו כנפים של שבת,
ורק השיר קסום אל שש-עשרה שנותיך
נותר פה וזוכר שלכת ומבט.

באפרים אין קץ...

ריח תפוח אדם שני מלים: יהורם טהרלב לחן: נחום היימן

הו מי יטוס, ידאה בשמים?
מי לך יביא בשורת האביב?
מי ישאך כלה על כנפים,
מי אל גני, אותך מי ישיב?

שובי נא, שובי כי תם החורף,
קיץ חדש השחר הביא.
שובי אלי קנך הצפורת,
שובי צביה אל ערש הצבי.

מי לך יביא את זו האיגרת?
הוא ישאך כלה אל גני,
קו לך אבנה על בד וצמרת,
ריח תפוח, אודם שני.

שובי צפורת על כנף הרוח
כבר בגני פיתח הסמדר
בושם לימון, ניצת התפוח
גשם. הלך וחורף עבר.

מי לך יביא את זו האיגרת,
מי ישאך כלה אל גני?
קו לך אבנה על בד וצמרת,
ריח תפוח, אודם שני.

בואי נא, בואי צבית החמד,
בגד של טל לבשו השדות.
כבר האדימו עין ושמש,
ובנביענו - יין אדום.

תפוח מלים: יעקב שבתאי לחן: רחסי עממי

על שדות שקטים למלוא העין
לילה כבר ירד וכוכבים.
שכורים נלך ולא מיין,
כמו נגון נודד במרחקים.
בשמלה הלבנה - פרח.

מסביב גני הפרי ורוח
של אביב חדש ושל פריחה.
על ראשנו מטיל ירח,
ואורו שקוף ומכושף.

בשמלה הלבנה - פרח

כה בהיר הכל, ולח העשב
שצבע ירוק את השבילים.
אי-משם הרמוניקה בעצב
את שירה תשיר ללא מלים.

בשמלה הלבנה - פרח

מה יפה מצבע עץ תפוח
העומד בגן במלוא פריחה?
מה יפה מרגע לא ידוע,
עת אהוב לבי הולך ובא?
בשמלה הלבנה - פרח.

כשידי על כף ידו תנוח,
ואשמע את שמי על שפתותיו,
נשמתי כעץ לבנה תנוע,
ולבי - כיס עובר גדותיו.

בשמלה הלבנה - פרח

